

DOI: 10.33766/2786-9156.106.2.38-56

УДК 343.541.09

Дудоров О. О., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

e-mail: o.o.dudorov@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4860-0681>

Задоя К. П., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

e-mail: kostyantyn.zadoya@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2362-7116>

Симоненко Н. О., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ (м. Київ, Україна)

e-mail: natalka_827@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1048-278X>

ДО ЧОГО В ЦАРИНІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ЗОБОВ'ЯЗУЄ УКРАЇНУ РАТИФІКАЦІЯ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ СЕКСУАЛЬНОГО ДОМАГАННЯ)

Статтю присвячено розгляду проблеми криміналізації сексуального домагання в контексті імплементації Стамбульської конвенції і визначенню шляхів удосконалення кримінального законодавства України. З'ясовано недоліки визначення поняття «сексуальні домагання», закріпленого в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Проаналізовано наведені у юридичній літературі України підходи щодо розуміння сексуального домагання як різновиду протиправної поведінки у сфері сексуальних відносин.

Показано різницю у варіантах імплементації положень міжнародно-правових договорів, присвячених протидії злочинам окремих видів, у національне кримінальне законодавство. Доведено, що ст. 40 Стамбульської конвенції «Сексуальне домагання», як і положення низки інших міжнародно-правових договорів Ради Європи має т. зв. ослаблений характер, оскільки за цією конвенційною нормою сексуальне домагання може підлягати і відмінним від кримінальної відповідальності юридичним санкціям.

Аргументовано хибність підходу, згідно з яким можливість кримінально-правової протидії сексуальному домаганню пов'язується із застосуванням ст. 154 Кримінального кодексу України. Зазначено, що згаданий підхід безпідставно заперечує конвенційну специфіку сексуального домагання як окремого типу поведінки, відмінного від сексуального насильства.

Проаналізовано визначення сексуального домагання, сформульоване в проєкті нового Кримінального кодексу України. Показано, що його розробники виправдано орієнтуються на текст ст. 40 Стамбульської конвенції, а також значною мірою усунули недоліки відповідних дефініцій, які наводились у попередніх варіантах проєкту. До

недоліків потенційного кримінального закону віднесено те, що створення певного негативного середовища є факультативним для конвенційного розуміння сексуального домагання і водночас обов'язковим для проєктованого розуміння цього кримінального проступку.

Ключові слова: сексуальне домагання, Стамбульська конвенція, домашнє та гендерно обумовлене насильство, кримінальні правопорушення проти статевої (сексуальної) свободи, примушування до вступу в статевий зв'язок, криміналізація, кримінальна відповідальність, джерела кримінального права.

Постановка проблеми. Згідно зі ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Порушення недоторканості приватного життя особи залишається актуальною проблемою, на яку звертає увагу міжнародна спільнота яка потребує розроблення ефективних заходів протидії цьому негативному явищу. Останнім часом терміни «сексуальне домагання» і «харасмент» все частіше використовуються для позначення поведінки, яка призводить до незручностей і порушення приватного життя. Як зазначає Л. Тимофєєва, нецензурні жарти, коментарі чи обговорення питань сексуального характеру, дотики, обійми, поцілунки надзвичайно поширені в офісах, але, на жаль, лише частина людей визнає їх за правопорушення, за яке передбачено відповідальність [1, с. 362]. Стикнувшись із сексуальними домаганнями можна будь-де: на роботі, у виші чи на гуртках, в армії, громадському транспорті або на вулиці [2]. За результатами оприлюдненого у 2019 р. опитування щодо добробуту й безпеки жінок в Україні було встановлено, що майже половина (49 %) респонденток зазнавали сексуальних домагань; причому, 17 % опитаних заявили, що це сталося протягом 12 місяців, які передували дослідженню [3].

20 червня 2022 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» (далі – Стамбульська конвенція). Унікальність останньої, як орієнтиру національних політик європейських країн у відповідній сфері, визначається належністю цього комплексного міжнародно-правового документа до конвенцій нового покоління, що містять не лише декларації, наміри, а й перелік конкретних зобов'язань держави щодо вдосконалення законодавства і правозастосовної практики, а також забезпечення належних фінансових і людських ресурсів. Стамбульську конвенцію небезпідставно характеризують як революційний документ. Це перший міжнародно-правовий акт, що забезпечує комплексну низку заходів із запобігання та протидії насильству над жінками та домашньому насильству [4, с. 15] (включаючи сферу сексуальних відносин). Ба більше, кожна норма, викладена в Стамбульській конвенції як документі, що є результатом багаторічних напрацювань міжнародно визнаних експертів, вважається втіленням кращого досвіду нормативного регулювання протидії домашньому і гендерно зумовленому насильству, який продемонстрував свою практичну ефективність. Ці міркування вважаються достатнім аргументом на користь запозичення формулювань, пропонує Стамбульською

конвенцією, до національного законодавства та (або) тлумачення його положень з урахувань її цілей, принципів і вимог [5, с. 5, 15–16].

Нагадаємо, що значною мірою кримінально-правові положення Стамбульської конвенції були сприйняті в Україні задовго до її ратифікації: це сталося на підставі Закону від 6 грудня 2017 року «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. І ця істотна (а мабуть, краще сказати, кардинальна) новелізація кримінального законодавства збурила професійну спільноту, викликала суперечливі, зокрема вкрай в'їдливі, оцінки як теоретиків, так і практиків, не кажучи вже про нескінченний потік жартів на кшталт необхідності отримання нотаріально посвідченої згоди на сексуальне спілкування.

Водночас не викликає жодних сумнівів те, що ратифікація Стамбульської конвенції – вагомий привід для внесення змін до Кримінального кодексу України (далі – КК). Чимало дослідників очікувано висловились щодо необхідності чергового осучаснення КК, зумовленого якраз цією обставиною. Наприклад, О. Харитоновна висунула низку цікавих пропозицій щодо оновлення КК у частині відповідальності за вчинення сексуальних кримінальних правопорушень [6]. К. Левченко наголосила на необхідності вдосконалення кримінального законодавства, зокрема в частині криміналізації stalkingу (переслідування) і сексуальних домагань, зміни описання каліцтва жіночих статевих органів, а також усунення колізій між статтями 152, 155, 156 КК [7, с. 7, 8]. В. Руфанова, виступаючи за виокремлення сексуальних домагань в окрему норму КК, вважає, що це допоможе краще зрозуміти суть проблеми та поліпшить ефективність правозастосування [8, с. 129–131]. Про необхідність запровадження кримінальної відповідальності за сексуальне домагання ведуть мову й інші дослідники [9, с. 321; 10, с. 181, 183].

Згадані та інші подібні пропозиції потребують наукового осмислення. Тим більше, що, всупереч наведеній тезі про оптимальність формулювань Стамбульської конвенції, у фаховій спільноті час від часу зустрічається думка про те, що впровадження на національному рівні міжнародно-правових норм, присвячених домашньому і гендерно обумовленому насильству, яке зводиться до буквального перекладу відповідних положень міжнародно-правових актів, не є належним варіантом їх імплементації. Ніхто, мабуть, не сумнівається в доречності криміналізації нових типів соціально шкідливої поведінки на виконання положень Стамбульської конвенції, проте це варто робити фахово, не ігноруючи теоретичне вчення про криміналізацію, у межах якого визнається, що міжнародно-правова необхідність і допустимість – це важливий, однак лише один із принципів криміналізації.

У законопроекті «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція)» (ресстр. № 8329 від 2.01.2023) йдеться

про запровадження (шляхом включення до КУпАП ст. 173-7) адміністративної відповідальності за сексуальне домагання, тобто за вчинення без згоди особи вербальних, невербальних або фізичних дій сексуального характеру, які не спричинили тілесних ушкоджень, метою або наслідком яких є приниження гідності особи, зокрема шляхом створення залякуваного, ворожого, принизливого або образливого середовища, та які не пов'язані із проникненням в тіло іншої особи. З іншого боку, розробники проекту нового Кримінального кодексу України (далі – проект) пропонують криміналізувати сексуальне домагання. У ст. 4.5.10 проекту, яка розміщена в розділі 4.5 «Кримінальні правопорушення проти сексуальної свободи та сексуальної недоторканості людини», міститься описання такого кримінального проступку, як сексуальне домагання. Ідеться про вчинення небажаного для людини, яка досягла 14-річного віку, вербального, невербального або фізичного сексуального домагання, метою або наслідком якого є порушення гідності людини, шляхом створення залякувальної, ворожої, принизливої чи образливої обстановки [11].

Потребують з'ясування питання як про вдалість наведених проєктованих положень, так і загалом про оптимальний варіант виконання Україною зобов'язань, зумовлених ратифікацією Стамбульської конвенції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі кримінально-правові аспекти сексуального домагання висвітлювались у працях таких вітчизняних науковців, як: Е. Кісілюк, А. Політова, В. Руфанова, Л. Тимофєєва, М. Хавронюк, О. Харитонова. Попри значущість праць цих авторів, проблема виваженого сприйняття українським законодавцем положення Стамбульської конвенції, присвяченого сексуальному домагання, продовжує стояти на порядку денному.

У статті, написаній одним з авторів цих рядків спільно з Є. Письменським, зазначено, що чи не найголовніша проблема, яка постає у зв'язку зі встановленням (на виконання ст. 40 Стамбульської конвенції) кримінальної відповідальності за сексуальні домагання, є чітке й коректне відбиття в тексті кримінального закону ознак сексуальних домагань. Інакше кажучи, існує ризик порушення принципу правової визначеності з уможливленням настання кримінальної відповідальності за вчинення діянь, які складно визнати соціально шкідливими та які не відповідають мінімально необхідним стандартам кримінально-протиправної поведінки. Висловлювався також сумнів у тому, що кримінально-правовими або принаймні тільки кримінально-правовими засобами варто реагувати на дії, описані в ст. 40 Стамбульської конвенції [12, с. 310–318]. Оцінюючи пропонуване в одній із попередніх версій проекту формулювання сексуального домагання, ми звертали увагу на те, що спосіб, у який викладено відповідну статтю проекту, не дозволяв провести її однозначне розмежування зі статтею, присвяченою дії сексуального характеру, не пов'язаної із сексуальним проникненням. Щодо відбитого в проєкті варіанту криміналізації сексуального домагання національними експертами висловлювались й інші зауваження [13, с. 88–90], через що потребує з'ясування ступінь реагування на них з боку розробників проекту.

Формулювання цілей. Метою статті є розгляд проблеми криміналізації сексуального домагання в контексті імплементації Стамбульської конвенції і визначення шляхів відповідного вдосконалення КК.

Зробимо застереження: у цій статті йтиметься саме і лише про «доросле» сексуальне домагання і не будуть розглядатись кримінально-правові проблеми домагання дитини для сексуальних цілей (ст. 156-1 КК), включаючи те, яким чином ця поведінка (т. зв. «грумінг») відбивається в проєкті.

Виклад основного матеріалу. Передусім варто визначитись із поняттєвим апаратом дослідження. Етимологія терміна «харасмент» показує, що він позначає не лише сексуальні домагання, а й будь-які інші дії, що принижують особу, створюють навколо неї несприятливе середовище, спрямоване на те, щоб породжувати в людині почуття сорому або страху. Так, в Оксфордському словнику англійської мови термін «харасмент» означає «роздратовувати» або «турбувати когось тиском, говорити чи робити особі неприємні речі» [14]. В американському законодавстві термін «харасмент» розуміється як правопорушення, що означає втручання в особисте життя особи через систематичне переслідування, домагання, інші небажані дії зазвичай із сексуальними мотивами [15]. Найпоширенішим видом харасменту є гендерні домагання. Вони можуть і не мати сексуального підґрунтя, але є поведінкою, що включає вербальні або невербальні сексуальні форми, сексистські коментарі, вульгарні слова, які зневажають або принижують жертву за ознакою статі, на відміну від примушування до статевих зносин [16]. Окремі дослідники визначають харасмент як форму гендерної дискримінації, що базується на статевих стереотипах і патріархальних уявленнях про ролі чоловіків і жінок [17, с. 42].

Законодавству України відомий термін «сексуальні домагання». Його запроваджено на підставі Закону від 8 вересня 2005 р. «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (далі – Закон від 8 вересня 2005 р.), який є ключовим нормативним актом, спрямованим на усунення гендерної дискримінації та підтримку рівних умов для представників обох статей у різних сферах життя. Ст. 1 Закону від 8 вересня 2005 р. визначає сексуальні домагання як дії сексуального характеру, виражені словесно (погрози, залякування, непристойні зауваження) або фізично (доторкання, поплескування), що принижують чи ображають осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування. Згаданий Закон зобов'язує роботодавця вживати заходів щодо унеможливлення та захисту від випадків сексуальних домагань та інших проявів насильства за ознакою статі.

Сулогносно наведеним нормативним положенням, В. Руфанова розглядає сексуальне домагання як прояв дискримінації, коли жінка має обґрунтовані підстави вважати, що її відмова може завдати шкоди її працевлаштуванню, найму та кар'єрному росту, або коли це створює вороже середовище на роботі, включаючи ставлення з боку керівництва. Водночас дослідниця зазначає, що сексуальне домагання може вчинятись як із боку незнайомих людей (у разі сексуальних домагань у громадських місцях, мережі Інтернет тощо), так і з боку осіб, пов'язаних із жертвою відносинами трудової, службової, матеріальної чи

іншої взаємодії (керівники, колеги або треті особи). Та обставина, що Закон від 8 вересня 2005 р. звужує сексуальні домагання до відповідних проявів за наявності відносин трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування, вочевидь, пов'язано з тим, що значна кількість домагань трапляються на робочому місці [8, с. 129–131]. На думку Е. Кісілюка, визначення сексуальних домагань, наведене в Законі від 8 вересня 2005 р., є недосконалим, адже не охоплює всіх можливих варіацій таких домагань, зокрема домагання між колегами по роботі [18, с. 74]. З цього приводу в п. 208 Пояснювальної записки до Стамбульської конвенції зазначається, що: сексуальні домагання зазвичай вчиняються в контексті зловживання владою, обіцянкою винагороди або погрозою покарання; у більшості випадків жертва і кривдник знають один одного, і для їхніх стосунків нерідко характерна різниця в ієрархічному та владному становищі; однак сфера дії статті Стамбульської конвенції, присвяченої сексуальному домаганням, не обмежується трудовою сферою [19, с. 132].

В одному з документів ЄС під сексуальними домаганнями розуміється будь-яка форма поведінки сексуального характеру, яка має на меті або призводить до приниження гідності особи [20]. Як бачимо, закріплене в Законі від 8 вересня 2005 р. визначення аналізованого поняття є вужчим, адже воно:

по-перше, обмежується лише тими особами, які перебувають у відносинах певного підпорядкування. Через це заслуговує на підтримку пропозиція замінити у визначенні сексуальних домагань, закріпленому в ст. 1 Закону від 8 вересня 2005 р., формулювання «осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування» зворотом «осіб, які перебувають у трудових, службових, робочих відносинах» [8, с. 131; 10, с. 181, 183] (варіант: доповнити це визначення зворотом «або без підпорядкування» [17, с. 38]);

по-друге, включає тільки дії сексуального характеру, виражені словесно або фізично, залишаючи поза увагою невербальні сексуальні домагання. При цьому загально визнаним є існування трьох форм (проявів) сексуальних домагань – вербальних, невербальних і фізичних. До вербальних належать коментарі із сексуальним підтекстом, жарти, принизливі запитання або зауваження, інші подібні висловлювання в усній або письмовій формі, до невербальних – будь-яку комунікацію без застосування слів або звуків, наприклад, зображення сексуального характеру, фотографії оголених статевих органів, образливі звуки, підморгування та непристойні жести, а до фізичних – неприпустимі дотики до тіла, одягу та волосся, вторгнення в особистий простір, небажані обійми та поцілунок тощо.

Важливими міжнародно-правовими актами, присвяченими досліджуваній проблематиці, є Конвенція Міжнародної організації праці про викорінення насильства та домагань у сфері праці (далі – Конвенція МОП), яка на сьогодні, на жаль, нератифікована Україною, і додаткова Рекомендація до неї № 206 [21]. Ці документи встановлюють стандарти, спрямовані на усунення насильства і домагань у робочому середовищі, закріплюють право кожної особи на робочому місці бути вільною від насильства і домагань, а також обов'язок поважати це

право та сприяти його реалізації. Проголошується, що ніхто не повинен стикатися з насильством і домаганнями у сфері праці. Ідеться як про найманих працівників, так і про інші категорії осіб – зайнятих осіб незалежно від їх договірного статусу, осіб, які отримують професійну підготовку, включаючи стажистів та учнів, колишніх працівників, здобувачів вакансій та ін.

Ще один міжнародно-правовий документ із розглядуваної тематики – Стратегія гендерної рівності на 2020–2025 рр. – передбачає розширення сфер, де можлива гармонізація на європейському рівні, до конкретних форм гендерного насильства, включаючи сексуальний харасмент і жорстоке поводження з жінками, заохочує ратифікацію Конвенції МОП і впровадження правил ЄС щодо захисту працівників від сексуальних домагань [22].

Перш ніж давати оцінку стану імплементації положень Стамбульської конвенції щодо криміналізації такого нового для вітчизняного кримінального права типу поведінки, як сексуальне домагання, варто в загальному вигляді з'ясувати, які зобов'язання породжують для України ці положення.

Стамбульська конвенція містить зобов'язання держав щодо криміналізації 9 типів поведінки: психологічного насильства (ст. 33), переслідування (ст. 34), фізичного насильства (ст. 35), сексуального насильства (ст. 36), примусового шлюбу (ст. 37), каліцтва жіночих геніталій (ст. 38), примусового аборту та примусової стерилізації (ст. 39), сексуального домагання (ст. 40). В усіх цих положеннях вказані зобов'язання позначаються за допомогою формули «[кожна Сторона] вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами (shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences)», яка (формула) характерна для більшості міжнародних договорів із протидії злочинам окремих видів, укладених в рамках РЄ (наприклад, ст. 18 Конвенція РЄ про заходи щодо торгівлі людьми від 2005 р. або ст. 2 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 1999 р.). Останнім часом у договорах РЄ подібного типу (наприклад, ст. 15 Конвенції РЄ проти маніпулювання спортивними змаганнями від 2014 р.) фігурує формула «[кожна Сторона] забезпечує (shall ensure) [що поведінка є злочином чи є кримінально караною]». Ніщо не вказує на те, що ця нова формула породжує для держав-учасниць договорів якісно інакші зобов'язання, ніж передбачає формула, використана в Стамбульській конвенції, однак текстуально новий підхід до закріплення зобов'язань щодо криміналізації типів поведінки більше підкреслює ту обставину, що ці зобов'язання мають характер *мінімального стандарту*. Однак загалом обидві формули беззаперечно вимагають від держав-учасниць вжити заходів для того, щоб відповідні типи поведінки були заборонені їх національним правом під загрозою покарання (криміналізовані).

У тих випадках, коли держави-учасниці не дійшли згоди щодо ознак типу поведінки, який слід криміналізувати, або стосовно того, чи необхідно на відповідний тип поведінки реагувати саме кримінально-правовими засобами, положення міжнародних договорів РЄ набувають «ослабленого» характеру. Таке «ослаблення» можливе в трьох формах:

1) надання відповідному зобов'язанню *факультативного* характеру: у таких випадках договірні положення оперують щодо криміналізації поведінки не згаданими вище, так би мовити, імперативними формулами, а зворотом «[кожна Сторона] розглядає питання (shall consider)» (наприклад, ст. 19 Конвенції РЄ про заходи щодо торгівлі людьми від 2005 р.). Це означає, що держава-учасниця має лише розглянути питання про криміналізацію певного типу поведінки, але не обов'язково криміналізувати його;

2) надання зобов'язанню криміналізувати *альтернативного* характеру: у цих випадках положення договорів допускають, що певна поведінка може бути забороненою під загрозою як кримінальних санкцій (криміналізована), так й інших, зокрема адміністративних санкцій (наприклад, ст. 4 Конвенції про захист довкілля засобами кримінального права від 1998 р.);

3) надання державам-учасникам можливості не брати на себе зобов'язання щодо криміналізації певного типу поведінки (взагалі чи в повному обсязі) у спосіб *застережень*: у таких випадках міжнародний договір дозволяє державам при ратифікації чи приєднанні до договору робити заяви про те, що вони не беруть на себе зобов'язання заборонити певний тип поведінки в принципі або не беруть на себе зобов'язання заборонити його під загрозою виключно кримінального покарання (наприклад, ст. 20(3) та (4) Конвенції РЄ про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 2007 р.).

Тепер погляньмо на ст. 40 Стамбульської конвенції з назвою «Сексуальне домагання». У цьому положенні зазначається, що сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб будь-яка форма небажаної вербальної, невербальної або фізичної поведінки сексуального характеру, метою або наслідком якої є порушення гідності особи, зокрема шляхом створення залякувального, ворожого, принизливого або образливого середовища, підлягала *кримінальній або іншій юридичній санкції*. Таким чином, це конвенційне положення про криміналізацію поведінки «ослаблене» в другий із вказаних вище способів, оскільки, замість криміналізації сексуального домагання, держави можуть обмежитися застосуванням до осіб, які вчинили таку поведінку, й інші юридичні санкції.

Така оцінка змісту ст. 40 Стамбульської конвенції підтверджується й тим, що в п. 155 Пояснювальної доповіді до цього міжнародного договору роз'яснюється, що з урахуванням специфіки такої поведінки, як сексуальне домагання, вона може ставати предметом правового захисту в рамках або кримінального законодавства, або інших правових санкцій, а в п. 207 цього документа зазначається, що автори Стамбульської конвенції вирішили залишити види наслідків для правопорушника за вчинення сексуального домагання на вибір сторін. Хоч загалом укладачі Стамбульської конвенції вважають, що поведінку, яка розглядається в її ст. 40, краще віднести до кримінального законодавства, вони визнають, що в багатьох національних правових системах сексуальні домагання розглядаються в рамках цивільного або трудового законодавства [19, с. 118, 131–132]. До слова, у рекомендаціях GREVIO (Група боротьби з насиль-

ством стосовно жінок і домашнім насильством), адресованих уряду Польщі, вказується на необхідність забезпечити, щоб сексуальні домагання, згідно зі ст. 40 Стамбульської конвенції, підлягали кримінальній або іншій відповідальності [23]. Фіксація такої дискреції (при тому, що держави-учасниці зобов'язані забезпечити наявність у законодавстві положень щодо сексуальних домагань) є черговим проявом виправданої гнучкості, обстоюваної розробниками Стамбульської конвенції як сучасного і прогресивного міжнародно-правового документа.

Таким чином, ст. 40 Стамбульської конвенції не зобов'язує Україну в режимі «тут і зараз» визнавати сексуальне домагання кримінальним правопорушенням. Ба більше, для виконання зобов'язання, передбаченого цим положенням, Україні не обов'язково визнавати сексуальне домагання кримінальним правопорушенням, згідно зі своїм кримінальним законодавством, а достатньо визнати цей тип поведінки адміністративним проступком чи навіть лише гарантувати потерпілим від подібної поведінки можливість захищати свої права в порядку цивільного судочинства.

Для порівняння: ст. 78(3) Стамбульської конвенції дозволяє державі робити застереження, згідно з яким вона залишає за собою право передбачати некримінальні санкції (замість кримінальних санкцій) за поведінку, передбачену в ст. 33 (психологічне насильство) і ст. 34 (переслідування). Таким чином, вказана норма дозволяє державі-учасниці Стамбульської конвенції шляхом застережень реалізовувати зобов'язання щодо криміналізації психологічного насильства і переслідування у спосіб, характерний для ст. 40 Конвенції. Україна, однак, при ратифікації 20 червня 2022 р. Стамбульської конвенції не скористалася можливістю зробити відповідні застереження щодо статей 33 і 34 Стамбульської конвенції, а тому зобов'язана реалізувати ці положення в стандартний спосіб, тобто має криміналізувати типи поведінки, про які йдеться в згаданих конвенційних положеннях. У світлі сказаного слід критично оцінити те, що в проєкті нового Кримінального кодексу України статті про переслідування як самостійний тип соціально шкідливої поведінки не передбачено, тоді як сексуальне домагання, як вже зазначалось, запропоновано визнавати кримінальним правопорушенням (проступком) окремого виду. З погляду зобов'язань, які для України породжує Стамбульська конвенція, підхід мав би бути протилежним. Така позиція розробників перспективного кримінального закону не лише не сприяє належній імплементації положень Стамбульської конвенції і «підважує» задеклароване ч. 1 ст. 1.2.8 проєкту положення про те, що «Цей Кодекс має відповідати міжнародним договорам» [11], а й побіжно, хоч і наочно, демонструє складність фахового пошуку оптимального варіанту співвідношення міжнародних договорів і КК як джерел кримінального права України.

У контексті висвітлюваної проблеми криміналізації сексуального домагання привертає увагу та обставина, що в Україні можливість кримінально-правової протидії сексуальному домагання нерідко пов'язується із застосуванням ст. 154 КК «Примусування до вступу в статевий зв'язок». Наприклад, про те, що випадки сексуальних домагань можуть кваліфікуватись за цією статтею КК,

йдеться в пунктах 38, 39 Методичних рекомендацій щодо ідентифікації випадків гендерної дискримінації та механізму надання правової допомоги, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 12 березня 2019 р. № 33. Окремими експертами ст. 154 КК згадується в контексті можливої юридичної оцінки т. зв. «сексторції» – випадків сексуальних домагань з боку викладачів чи адміністрації університетів за позитивні оцінки або протекторат [24, с. 40].

Свого часу один зі співавторів цієї публікації разом із Є. Письменським зауважував, що сексуальні домагання однозначно повинні утворювати підставу кримінальної відповідальності у випадках, коли відбувається примушування потерпілої особи до вступу в дії сексуального характеру, зокрема з третьою особою [12, с. 308]. У науково-практичному коментарі до ст. 154 КК, написаному цим же співавтором публікації, примушування до вступу в статевий зв'язок розглядається як прояв сексуальних домагань, про які йдеться в ст. 40 Стамбульської конвенції [25, с. 475]. На думку Е. Кісілюка, примушування до вступу в статевий зв'язок завжди буде сексуальним домаганням, але не кожне сексуальне домагання виражається тільки в примушуванні до вступу в статевий зв'язок [18, с. 74]. Відтворює цю точку зору М. Співак [26, с. 98]. В. Руфанова, будучи прибічницею подібного співвідношення вказаних понять, констатує поширеність зумовленої існуванням ст. 154 КК точки зору, згідно з якою сексуальні домагання – це тільки примушування до статевого контакту. Насправді поняття сексуальних домагань, про що окремої статті в КК немає, є значно ширшим [8, с. 130]. Подібним чином висловлюється А. Рямзіна: «Сексуальні домагання у сфері праці є ширшим поняттям, яке охоплює в тому числі примушування працівника до вступу у статевий зв'язок, проте не обмежується ним» [10, с. 181].

О. Харитонова, розглядаючи питання про криміналізацію сексуального домагання, веде мову про поліпшення саме ст. 154 КК. На думку науковиці, законодавець може значно покращити визначеність цього кримінально-правового припису, якщо диспозицію ч. 1 ст. 154 КК сформулює таким чином: «Небажана для потерпілої особи дія сексуального характеру, що створила для неї залякувальне, вороже, принизливе або образливе середовище». У межах вдосконаленої 173-2 КУпАП сексуальне домагання пропонується визначити таким чином: «Небажана для потерпілої особи дія сексуального характеру, що мала на меті створення для неї залякувального, ворожого, принизливого або образливого середовища» [6]. Зауважимо, що О. Харитонова демонструє послідовність в обстоюваних нею підходах, адже раніше вже висловлювала думку про те, що акцент на намірі винного порушити гідність потерпілої особи через створення подібного небезпечного середовища, відображений у вдосконаленій ст. 154 КК, міг би надати правозастосувачам орієнтири для розмежування примушування до вступу в статевий зв'язок, з одного боку, і злочинів, передбачених ст. 152 і ст. 153 КК, з іншого [27, с. 58].

Навряд чи одна дія спроможна створити певне (залякувальне, вороже, принизливе чи образливе) середовище навколо потерпілої особи, і в цьому сенсі визначення сексуального домагання, сформульоване у ст. 4.5.10 проєкту [11], ви-

глядає вирашним порівняно з редакцією ч. 1 ст. 154 КК, запропонованою О. Харитоновою. Показово, що в п. 208 Пояснювальної доповіді до Стамбульської конвенції підкреслюється, що норма про сексуальне домагання, у межах якого винний створює середовище залякування, ворожості, принизливості, ганьблення, ображення, що має на меті або своїм наслідком приниження гідності жертви, спрямоване на такі схеми поведінки, окремі ознаки якої самі собою не обов'язково викликають застосування санкцій [19, с. 132].

Однак основне зауваження щодо пропозицій О. Харитонові *de lege ferenda* полягає в тому, що проблему криміналізації сексуального домагання недоречно пов'язувати із вдосконаленням ст. 154 КК. Вважаємо, що такий підхід суперечить Стамбульській конвенції й телеологічному тлумаченню кримінального закону. Справа в тому, що про примушування іншої особи до здійснення, без згоди, актів сексуального характеру з третьою особою йдеться у ст. 36 цього міжнародно-правового акту з назвою «Сексуальне насильство, у тому числі звалтування», яка (стаття), на відміну від ст. 40 Стамбульської конвенції «Сексуальне домагання», належить до обов'язкового, а не факультативного блоку криміналізації.

Автори пропозицій передбачити адміністративну відповідальність «за сексуальні домагання, які не мають насильницьких ознак та не пов'язані з проникненням у тіло іншої особи...» [28, с. 68–69], так само ігнорують згадану відмінність і допускають (треба так розуміти) наявність сексуальних домагань, поєднаних із насильством і навіть (!) проникненням у тіло іншої людини. Тим самим безпідставно відкидається специфіка сексуального домагання як окремого типу поведінки, відмінного від сексуального насильства.

З огляду на викладене, сумнівною є теза, сформульована у висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на законопроект «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція)» (рестр. № 8329 від 2.01.2023), про те, що нова ст. 173-7 «Сексуальне домагання» у разі включення її до КУпАП утворюватиме конкуренцію з низкою норм КК, зокрема його статтями 153 і 154, і призводитиме до уникнення від кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні сексуальних злочинів. Водночас парламентські експерти мають рацію у тому, що запровадження адміністративної (а не кримінальної) відповідальності за сексуальне домагання, що, повторимо, формально не порушить конвенційних зобов'язань України, ставить питання про процесуальну здійсненість переслідування сексуального домагання, адже незрозуміло, яким чином без проведення досудового розслідування в межах провадження у справах про адміністративні правопорушення зможуть встановлюватися й доказуватися факти та ознаки сексуальних домагань.

Ст. 40 Стамбульської конвенції, як уже зазначалось, підкреслює небажаність відповідної поведінки для потерпілої особи, однак у ст. 4.5.12 тієї версії проекту, яка піддавалась національній експертизі (контрольний текст станом на

30.01.2023 р.), цей нюанс не було взято до уваги. Не виключено, що особа може хотіти (або принаймні не заперечувати), щоб її сексуально домагались навіть із приниженням при цьому її людської гідності й створенням відповідного негативного середовища. До того ж усі люди різні: для когось певне висловлювання – невинний флірт, жарт або невдалий комплімент, а для іншого – тяжка образа і «перетин червоної лінії». У ст. 4.5.10 версії проекту, актуальної на момент підготовки цієї публікації до друку [11], указаний недолік диспозиції потенційної кримінально-правової норми, присвяченої сексуальному домаганням, усунуто.

У попередніх варіантах проекту йшлося про те, що сексуальне домагання вчиняє особа, яка здійснила вербальну, невербальну або фізичну дію сексуального характеру, поєднану з порушенням гідності іншої людини шляхом створення залякувального, ворожого, принизливого чи образливого середовища. Зрозуміло, що при розробленні цього формулювання розробники проекту орієнтувались на відповідну конвенційну норму. Як національні експерти автори цих рядків зазначали, що не зовсім зрозуміло, як можна чинити дію шляхом створення середовища. Логічною є зворотна ситуація: створити певне (залякувальне, вороже, принизливе чи образливе) середовище навколо потерпілої від сексуального домагання особи можна у спосіб вчинення певної дії, а точніше дій (бо сексуальне домагання – класичне продовжуване кримінальне правопорушення, певна лінія поведінки) [13, с. 89].

У зауваженнях німецького дослідника Томаса Вайгенда на проєкт констатувалось, що визначення сексуального домагання в ньому сформульоване за зразком ст. 40 Стамбульської конвенції. При цьому з-поміж інших ставилось питання, чому для притягнення до кримінальної відповідальності за сексуальне домагання за проєктом необхідно, щоб порушник, крім посягання, створював ще й ворожу, принизливу чи образливу обстановку (середовище) і хіба недостатньо у цьому разі того, що порушується сексуальна автономія жертви? Порівняльний аналіз ст. 40 Стамбульської конвенції та ст. 4.5.10 актуальної на сьогодні версії проекту показує, що створення відповідного негативного середовища є факультативним для конвенційного розуміння сексуального домагання (на це вказує слово «зокрема» перед вказівкою на різновиди створюваного середовища) і водночас обов'язковим для проєктованого розуміння цього кримінального делікту. Як бачимо, згадане питання німецького фахівця, адресоване розробникам проєкту, поки що залишається без відповіді.

Щодо попередніх визначень сексуального домагання в проєкті поставало також питання: чим саме (метою чи вже результатом сексуального домагання) виступатиме порушення гідності та створення відповідного середовища?! Згадуваний Томас Вайгенд із цього приводу запитував: «Чи завжди порушення гідності особи є очевидним у випадках таких посягань, як сексуальні посягання, чи його потрібно встановлювати додатково?» У цьому сенсі визначення кримінально-протиправного сексуального домагання, запропоноване О. Харитоновою (небажана для потерпілої особи дія сексуального характеру, що створила для неї залякувальне, вороже, принизливе або образливе середовище), робивши наголос на результативності певної поведінки, видавалось вдалішим [13, с. 89].

Виклавши диспозицію ст. 4.5.10 проекту текстуально близько до конвенційної норми, згідно з якою порушення гідності потерпілої особи може визнаватися або метою, або результатом поведінки, розцінюваної як сексуальне домагання, розробники потенційного кримінального закону внесли ясність із цього питання.

Окремі дослідники закидають укладачам проекту використання в його ст. 4.5.10 словосполучення «вербальне, невербальне або фізичне сексуальне домагання», вважаючи, що цей зворот потребує розкриття його змісту [29, с. 174]. Не вважаємо таку критику справедливою: навряд чи для кваліфікованого правозастосувача тлумачення вказаного звороту, що, як уже неодноразово зазначалося вище, має в основі ст. 40 Стамбульської конвенції, створюватиме серйозні труднощі; до того ж не варто перетворювати майбутній кримінальний закон у його коментар чи підручник із кримінального права.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі висновки:

1) чинному кримінальному законодавству України невідомий такий окремий вид кримінального правопорушення, як сексуальне домагання. У Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» поняття сексуальних домагань використовується в значенні, відмінному від закріпленого в ст. 40 Стамбульської конвенції і супровідних документах до неї;

2) розповсюджений у юридичній літературі підхід, згідно з яким можливість кримінально-правової протидії сексуальному домагання пов'язується із застосуванням ст. 154 КК, слід визнати хибним через те, що він (підхід) недоречно відкидає конвенційну специфіку сексуального домагання як окремого типу поведінки, відмінного від сексуального насильства;

3) оскільки вітчизняна юридична наука поки що не може похизуватись серйозними напрацюваннями, присвяченими як проблемам криміналізації, так і кримінально-правовій характеристиці сексуального домагання загалом, слід підтримати розробників проекту в їх прагненні при конструюванні відповідної заборони орієнтуватись на ст. 40 Стамбульської конвенції. Чи не єдиний недолік ст.ст. 4.5.10 проекту на сьогодні вбачається в тому, що створення певного негативного середовища є факультативним для конвенційного розуміння сексуального домагання і водночас обов'язковим для проектного розуміння цього кримінального проступку. Це безпідставно виключатиме застосування потенційного кримінального закону у випадках сексуального домагання, не поєднаного зі створенням щодо потерпілої особи залякувального, ворожого, принизливого або образливого середовища.

Водночас зрозуміло, що виконання Україною зумовленого ратифікацією Стамбульської конвенції зобов'язання, присвяченого сексуальному домаганням (й особливо з огляду на т. зв. «ослабленість» цього зобов'язання), має бути виваженим і кваліфікованим, а це актуалізує звернення до релевантного зарубіжного досвіду. На вивчення такого досвіду і варто спрямувати подальші наукові розвідки.

Використані джерела:

1. Тімофєєва Л. Ю. Проблеми домагання в кримінальному праві. *Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової* : збірник матеріалів, м. Запоріжжя, 10 березня 2022 р. Класичний приватний університет. Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 360-363.
2. Радченко Я. Сексуальні домагання : що робити, куди звертатись, як реагувати? 19 серпня 2021 р. URL : <https://zmina.info/instructions/seksualni-domagannya-shho-robyty-kudy-zvertatys-yak-reaguvaty/>.
3. Добробут і безпека жінок. Дослідження насильства над жінками в Україні. Проведено під керівництвом ОБСЄ. Україна. Результати дослідження. 2019. URL : https://www.osce.org/files/f/documents/0/8/440318_0.pdf.
4. Фішер Г. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) : довідник для членів парламенту. Київ : «К.І.С.», 2014. 101 с.
5. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2019. 288 с.
6. Харитонов О. Сексуальне насильство, Стамбульська конвенція і реформи: сміливість продовжувати. 8 вересня 2022 р. URL : <http://jurfem.com.ua/sexualneasylstvo-stambulska-konventsiya-i-reformy>.
7. Левченко К.Б. Конвенція Ради Європи із запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами ратифікована. що далі? *Сучасний стан та перспективи розвитку системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі в умовах глобальних викликів сьогодення* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8 липня 2022 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 5-11.
8. Руфанова В. М. Сексуальні домагання як форма гендерно зумовленого насильства. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 5. С. 128-132. DOI: [https://doi.org/10.32837/ruuv.v11i\(22\).944](https://doi.org/10.32837/ruuv.v11i(22).944).
9. Гурковська К. А., Мороз О. Б. Проблеми реалізації положень Стамбульської конвенції у національному законодавстві України з протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 319-322. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/73>.
10. Рямзіна А. Ю. Удосконалення суб'єктного складу сексуальних домагань щодо жінок у сфері праці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2022. Вип. 72: ч. 2. С. 179-183. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.72.62>.
11. Кримінальний кодекс України. Контрольний текст проєкту (станом на 25.02.2024 року). URL : <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/02/26/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-25-02-2024.pdf>. (дата звернення: 01.05.2024).
12. Dudorov O., Pysmenskyu Y. Sexual Sphere : Thin Line between Freedom and Crime. *The Lawyer Quarterly* 4 (2019). Pp. 299-318. URL : <https://tlq.ilaw.cas.cz/index.php/tlq/article/view/369>.
13. Дудоров О. О., Задоя К. П. Проєкт нового КК України про кримінальні правопорушення проти сексуальної свободи та сексуальної недоторканості людини. *Теорія та практика правозастосування в сучасних умовах державотворення*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 5 травня 2023

року). Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ ЗВО «Університет Короля Данила». 2023. С. 81-91.

14. Oxford Learner's Dictionaries. URL : <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/harassment>.

15. Великий тлумачний словник сучасної української мови. URL : <https://goroh.pp.ua/Тлумачення/харасмент>.

16. Herbenick D, van Anders S. M., Brotto L. A., Chivers M. L., Jawed-Wessel S., Galarza J. Sexual Harassment in the Field of Sexuality Research. *Archive of Sexual Behaviour*. 2019. Vol. 48(4). Pp. 997-1006. URL : <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/>.

17. Загоруй Л. М., Загоруй І. С. Харасмент як вид гендерної дискримінації. *Вісник Луганського державного університету ім. Е. О. Дідоренка*. 2023. Вип. 2 (102). С. 34-45. DOI: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.102.34-45>.

18. Кісілюк Е. М. Кримінально-правова протидія сексуальним домаганням. *Актуальні проблеми кримінального права* : тези доп. X Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (м. Київ, 22 листопада 2019 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 73-77.

19. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, відкрита для підпису в Стамбулі (Туреччина) 11 травня 2011 р., та Пояснювальна доповідь. Київ : Видавництво «К.І.С.» 2014. 189 с. (дата звернення: 01.05.2024).

20. Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32006L0054>. (дата звернення: 1.05.2024).

21. Eliminating Violence and Harassment in the World of Work Convention No. 190, Recommendation No. 206, and the accompanying Resolution. URL : https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_721160.pdf. (дата звернення: 01.05.2024).

22. A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020-2025. Brussels, 5.3.2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A152%3AFIN>. (дата звернення: 01.05.2024).

23. Литвинюк К. Рекомендації GREVIO щодо захисту від сексуального насильства: актуальність для України. 14 вересня 2024 р. URL : <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/rekomendaciyi-grevio-shchodo-zahistu-vid-seksualnogo-nasilstva-aktualnist-dlya-ukrayini.html>.

24. Цип'ячук М., Дацко К., Ломжець Ю. Корупційні ризики у вищій освіті. ТОП 25: Стратегічний аналіз корупційних ризиків. Київ : Національне агентство з питань запобігання корупції, Асоціація юридичних клінік України, 2022. 106 с.

25. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1368 с.

26. Співак М. В. Щодо змін та доповнень до Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку з ратифікацією Стамбульської конвенції. *Київський часопис права*. 2022. № 2. С. 93-99. DOI: <https://doi.org/10.32782/kj/2022.2.14>.

27. Харитоновна О. В. Ключові засади гендерної політики в кримінальному праві України та основні напрями реформ щодо протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству : науково-практичний посібник. Харків : ТОВ «Вид-во «Права людини», 2018. 344 с.

28. Дубенко О. М., Постол О. І. Імплементція положень Стамбульської конвенції в контексті притягнення кривдників до відповідальності та зміни їх насильницької моделі їх поведінки. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4. Ч. 1. С. 66–72. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.1.11>.

29. Політова А. С. Кримінальна відповідальність за сексуальні домагання у проєкті Кримінального кодексу. *Актуальні проблеми кримінального права: матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка* (Київ, 23 листопада 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 170–175.

References:

1. Timofieieva, L. Y. (2022) Problemy domahannia v kryminalnomu pravi. *Naukovi chytannia, prysviacheni pamiaty profesora T. A. Denysovoi : zbirnyk materialiv (m. Zaporizhzhia 10 bereznia 2022 roku)*. – Scientific Readings Dedicated to the Memory of Professor T. A. Denisova: Collection of Materials (Zaporizhzhia, March 10, 2022), 360-363. Zaporizhzhia : Klasychnyi pryvatnyi universytet. [in Ukrainian].

2. Radchenko Y. Seksualni domahannia : shcho robyty, kudy zvertatys, yak reahuvaty? (2021) N. p. URL: <https://zmina.info/instructions/seksualni-domagannya-shhoro-byty-kudy-zvertatys-yak-reahuvaty/>. [in Ukrainian].

3. Dobrobut i bezpeka zhinok. Doslidzhennia nasylstva nad zhinkamy v Ukraini. Provedeno pid kerivnytstvom OBSle. Ukraina. Rezultaty doslidzhennia. (2019) N. p. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/0/8/440318_0.pdf. [in Ukrainian].

4. Fisher, H. (2014). Konventsiiia Rady Yevropy pro zapobihannia nasylstvu stosovno zhinok i domashnomu nasylstvu ta borotbu iz tsymy yavyshchamy (Stambulska konventsiiia) : dovidnyk dlia chleniv parlamentu. Kyiv : K.I.S. [in Ukrainian].

5. Dudorov, O. O., Khavroniuk, M. I. (2019). Vidpovidalnist za domashnie nasylstvo i nasylstvo za oznakoiu stati (naukovo-praktychnyi komentar novel Kryminalnoho kodeksu Ukrainy) / M. I. Khavroniuk (Ed.) . Kyiv : Vaite. [in Ukrainian].

6. Kharytonova, O. (2022) Seksualne nasylstvo, Stambulska konventsiiia i reformy: smilyvist prodovzhuvaty. N. p. URL: <http://jurfem.com.ua/sexualne-nasylstvo-stambulska-konventsiiia-i-reformy/>. [in Ukrainian].

7. Levchenko K. B. (2022) Konventsiiia Rady Yevropy iz zapobihannia nasylstvu stosovno zhinok i domashnomu nasylstvu ta borotbu iz tsymy yavyshchamy ratyfikovana. shcho dali? *Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku systemy zapobihannia ta protyddi domashnomu nasylstvu ta nasylstvu za oznakoiu stati v umovakh hlobalnykh vykylykiv sohodennia : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Odesa, 8 lyptnia 2022 r.) – Current State and Prospects of Development of the System of Preventing and Combating Domestic Violence and Gender-based Violence in the Context of Global Challenges: Materials of the International Scientific and Practical Conference (Odesa, July 8, 2022)*, 5-11. Odesa : Vydavnychyi dim «Helvetyka». [in Ukrainian].

8. Rufanova, V. M. (2021). Seksualni domahannia yak forma genderno zumovlenoho nasylstva. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk – Prykarpattya Legal Herald*, 5, 128–132. [in Ukrainian].

9. Hurkovska, K. A., Moroz, O. B. (2023). Problemy realizatsii polozhen Stambulskoi konventsii u natsionalnomu zakonodavstvi Ukrainy z protyddi domashnomu nasylstvu ta nasylstvu za oznakoiu stati. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*, 2, 319–322. [in Ukrainian].

10. Riamzina, A. Y. (2022). Udoskonalennia subiektnoho skladu seksualnykh domahan shchodo zhinok u sferi pratsi. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*.

Seriia Pravo – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series Law, 2(2), 179–183. [in Ukrainian].

11. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Kontrolnyi tekst proiektu (stanom na 25.02.2024 roku). (2024) N. p. URL : <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/02/26/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-25-02-2024.pdf>. [in Ukrainian].

12. Dudorov, O., Pysmenskyi, Y. (2019). Sexual Sphere : Thin Line between Freedom and Crime. *The Lawyer Quarterly, 4*, 299–318. [in English].

13. Dudorov, O. O., Zadoia, K. P. (2023). Proiekt novoho KK Ukrainy pro kryminalni pravoporushennia proty seksualnoi svobody ta seksualnoi nedotorkanosti liudyny. *Teoriia ta praktyka pravozastosuvannia v suchasnykh umovakh derzhavotvorennia: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Ivano-Frankivsk, 5 travnia 2023 roku) – Theory and Practice of Law Enforcement in the Modern Conditions of State-Building: Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Ivano-Frankivsk, May 5, 2023), 81-91.* Ivano-Frankivsk : Redaktsiino-vydavnychiy viddil ZVO «Universytet Korolia Danyla». [in Ukrainian].

14. Oxford Learner's Dictionaries (2024). N. p. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/harassment>. [in English].

15. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy. (2024). N. p. URL: <https://goroh.pp.ua/Tlumachennia/kharasment>. [in Ukrainian].

16. Herbenick, D, van Anders, S. M., Brotto, L. A., Chivers, M. L., Jawed-Wessel, S., Galarza, J. (2019). Sexual Harassment in the Field of Sexuality Research. *Archive of Sexual Behaviour, 48(4)*, 997–1006. [in English].

17. Zahorui L. M., Zahorui I. S. (2023). Kharasment yak vyd hendernoi dyskryminatsii. *Visnyk Luhanskoho derzhavnogo universytetu im. E. O. Didorenka – Bulletin of Luhansk Scientific-Educational Institute named after E.O. Didorenko, 2 (102)*, 34–45. [in Ukrainian].

18. Kisiliuk, E. M. (2019) Kryminalno-pravova protydia seksualnym domahanniam. *Aktualni problemy kryminalnoho prava : tezy dop. X Vseukr. nauk.-teoret. konf., prysviach. pamiaty prof. P. P. Mykhailenka (m. Kyiv, 22 lystopada 2019 r.) – Actual Problems of Criminal Law: abstracts of the X All-Ukrainian Scientific and Theoretical Conference dedicated to the memory of Prof. P. P. Mykhailenko (Kyiv, November 22, 2019)*, 73-77. Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav. [in Ukrainian].

19. Konventsiiia Rady Yevropy pro zapobihannia nasylstvu stosovno zhinok i domashnomu nasylstvu ta borotbu iz tsymy vavyschchamy, vidkryta dlia pidpysu v Stambuli (Turechchyna) 11 travnia 2011 r., ta Poiasniuvalna dopovid. (2014). Kyiv : Vydavnytstvo «K.I.S.». [in Ukrainian].

20. Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation. (2006). N. p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32006L0054>. [in English].

21. Eliminating Violence and Harassment in the World of Work Convention No. 190, Recommendation No. 206, and the accompanying Resolution. (2019) N. p. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_721160.pdf. [in English].

22. A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020–2025. Brussels, 5.3.2020. (2020) N. p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A152%3AFIN>. [in English].

23. Lytvyniuk K. Rekomendatsii GREVIO shchodo zakhystu vid seksualnoho nasylstva: aktualnist dlia Ukrainy. (2024) N. p. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/rekomendaciyi-grevio-shchodo-zahystu-vid-seksualnogo-nasylstva-aktualnist-dlya-ukrayini.html>. [in Ukrainian].

24. Tsypiashchuk, M., Datsko, K., Lomzhets, Y. (2022). Koruptsiini ryzyky u vyshchii osviti. TOP 25: Stratehichniy analiz koruptsiinykh ryzykiv. Kyiv : Natsionalne ahentstvo z pytan zapobihannia koruptsii, Asotsiatsiia yurydychnykh klinik Ukrainy. [in Ukrainian].

25. Melnyk, M. I., Khavroniuk, M. I. et al. (2018). Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. 10-te vyd., pererobl. ta dopov. Kyiv : VD «Dakor». [in Ukrainian].

26. Spivak, M. V. Shchodo zmin ta dopovnen do Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia u zviazku z ratyfikatsiieiu Stambulskoi konventsii. (2022). *Kyivskiy chasopys prava – Kyiv Journal of Law*, 2, 93–99. [in Ukrainian].

27. Kharytonova, O. V. (2018). Kliuchovi zasady hendernoï polityky v kryminalnomu pravi Ukrainy ta osnovni napriamy reform shchodo protydiei nasylstvu stosovno zhinok ta domashnomu nasylstvu : naukovo-praktychnyi posibnyk. Kharkiv : TOV «Vyd-vo «Prava liudyny». [in Ukrainian].

28. Dubenko, O. M., Postol, O. I. (2022). Implementatsiia polozhen Stambulskoi konventsii v konteksti prytiahnennia kryvdnykiv do vidpovidalnosti ta zminy yikh nasylnytskoi modeli yikh povedinky. *Pivdenoukrainskyi pravnychyj chasopys – South Ukrainian Law Journal*, 4 (1), 66–72. [in Ukrainian].

29. Politova, A. S. (2023). Kryminalna vidpovidalnist za seksualni domahannia u proiekti Kryminalnoho kodeksu. *Aktualni problemy kryminalnoho prava : tezy dop. XII Vseukr. nauk.-teoret. konf., prysviach. pamiaty prof. P. P. Mykhailenka (m. Kyiv, 23 lystopada 2023 r.) – Actual Problems of Criminal Law: abstracts of the XII All-Ukrainian Scientific and Theoretical Conference dedicated to the memory of Prof. P. P. Mykhailenko (Kyiv, November 23, 2023)*, 170–175. Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 02.05.2024

Dudorov O., Doctor of Legal sciences, Professor, Professor of the Department Criminal Law Policy and Criminal Law of the Educational and Scientific Institute of Law of Kyiv National University named after Taras Shevchenko (Kyiv, Ukraine)

Zadoya K., Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Professor of the Department Criminal Law Policy and Criminal Law of the Educational and Scientific Institute of Law of Kyiv National University named after Taras Shevchenko (Kyiv, Ukraine)

Simonenko N., Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Associate professor of the Department of Criminal Law of the National Academy of Internal Affairs (Kyiv, Ukraine)

WHAT DOES THE RATIFICATION OF THE ISTANBUL CONVENTION OBLIGATES UKRAINE TO IN CRIMINAL LAW (BASED ON THE EXAMPLE OF CRIMINALIZATION OF SEXUAL HARASSMENT)

The article is devoted to the consideration of the problem of criminalization of sexual harassment in the context of the implementation of the Istanbul Convention and the determination of ways to improve the criminal law of Ukraine.

The shortcomings of the definition of the concept of “sexual harassment” enshrined in the Law of Ukraine “On Ensuring Equal Rights and Opportunities of Women and Men”. The approaches to understanding sexual harassment as a type of illegal behavior in the field of sexual relations provided in the legal literature of Ukraine have been analyzed.

The difference in approaches to the implementation of the provisions of international legal treaties, dedicated to countering certain types of crimes, into the national criminal legislation has been shown. It has been proved that Art. 40 of the Istanbul Convention “Sexual Harassment”, like the provisions of a number of other international legal treaties of the Council of Europe, has the so-called “weakened” character, since according to this convention norm, sexual harassment may be subject to legal sanctions, which are distinct from criminal liability.

The wrongfulness of the approach, according to which the possibility of criminal law response to sexual harassment is connected with the application of Art. 154 of the Criminal Code of Ukraine, has been argued. It has been noted that the mentioned approach unjustifiably denies the conventional specificity of sexual harassment as a separate type of behavior, different from sexual violence.

The definition of sexual harassment formulated in the draft of the new Criminal Code of Ukraine has been analyzed. It has been demonstrated that its developers justifiably focus on the text of Art. 40 of the Istanbul Convention, and also to a large extent have eliminated the shortcomings of the corresponding definition, which was given in the previous versions of the project. At the same time, the shortcomings of the potential criminal law should include the fact that the creation of a certain negative environment is optional for the conventional understanding of sexual harassment and at the same time mandatory for the projected understanding of this criminal infraction.

Keywords: sexual harassment, Istanbul Convention, domestic and gender-based violence, criminal offenses against sexual (sexual) freedom, coercion into sexual intercourse, criminalization, criminal liability, sources of criminal law.

DOI: 10.33766/2786-9156.106.2.56-69

УДК: 343.98

*Коваленко А. В., кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії публічної безпеки
громад факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх
справ (м. Кропивницький, Україна)*

e-mail: new4or@gmail.com

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-3665-0147>

ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ

Статтю присвячено з'ясуванню сутності збирання доказів у кримінальному провадженні як складової процесу доказування. Продемонстровано, що вітчизняні науковці переважно розкривають зміст збирання доказів через сукупність операцій, які є складовими цієї діяльності. Зауважено, що інструментальні дії та когнітивні процеси суб'єкта доказування, унаслідок яких доказова інформація переходить до його свідомості від джерела (носія) варто визначити як дослідження доказів та відмежувати від їх збирання. Збирання кожного доказу невід'ємно пов'язане з його дослідженням, проте останнє продовжується й на інших етапах роботи з доказовою базою.